

Давыд-Гарадок, захапленне някідкай прыгажосцю кветак правінцыі, адчуванне пяшчотнай цеплыні роднай зямлі. Ствараючы аўтабіяграфічны вобраз, пісьменнік не толькі паказвае працэс станаўлення сваёй асобы, але і асэнсоўвае яе сувязь з сучаснасцю і сучаснікамі.

Заклучэнне. У рамане «Кветкі правінцыі» прысутнічае аўтабіяграфічны матэрыял, але нельга забываць і пра існаванне «дыстанцыі» паміж аўтарам і аўтабіяграфічным персанажам. Мастацкасць твора характарызуецца наяўнасцю пісьменніцкай фантазіі, вымыслу, таму аўтабіяграфізм неабходна разглядаць перш за ўсё як крыніцу набліжэння аўтара да рэальнага жыцця, як жывы, даверлівы дыялог з чытачом. На аўтабіяграфічным матэрыяле Г. Марчук стварае абагулены і тыповы вобраз сучасніка, улюбёнага ў родную зямлю, малую радзіму. Яго герой цесна злучаны з вытокамі свайго роду, самога жыцця. Сёння, калі духоўныя арыенціры часам губляюць выразнасць, асабліва значнай становіцца актуальнасць маральных асноў жыцця, асабістых, індывідуальных, разам з тым узведзеных у ранг традыцыйных, народных.

Спіс цытаваных крыніц

1. Энциклопедия литературы и искусства Беларуси : в 5 т. / редкол. : И. П. Шамякин (гл. ред.) [и инш.]. Минск : БелСЭ, 1984—1987. Т. 1 : А капэла. — Габелен. 1984. С. 223.
2. «Бяры тэму, якую да цябе ніхто не браў!» [Электронны рэсурс] // Архіў сайта газеты ЛіМ. URL: www.main.lim.by/?p455 (дата звароту: 07.01.2015).
3. Марчук Г. Кветкі правінцыі: раман, навелы, афарызмы. Мінск : Маст. літ, 2004. 416 с. (Беларуская проза XX стагоддзя).
4. Там жа. С. 14.
5. Там жа. С. 15.
6. Там жа. С. 326.
7. Там жа. С. 16.
8. Там жа. С. 257.
9. Там жа. С. 103.
10. Там жа. С. 120.
11. Там жа. С. 66.
12. Там жа. С. 258.

Матэрыял паступіў у рэдакцыю 11.05.2015 г.

УДК 811.161.3'373

А. В. Солахаў¹, І. І. Шаўчук²

¹Установа адукацыі «Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна», Мазыр

²Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы

ПАРАЎНАННЕ ЯК ВОБРАЗНА-ВЫЯЎЛЕНЧЫ СРОДАК ПРЫ АПІСАННІ КАХАНАЙ (ПАВОДЛЕ МОВЫ ЛІРЫЧНЫХ ТВОРАЎ М. ШАБОВІЧА)

Уводзіны. Дацэнт установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка», кандыдат філалагічных навук Мікола Шабовіч, відаць, больш вядомы як тонкі лірык і адметны сатырык. Адна з асноўных тэм яго паэзіі — тэма кахання, а вобраз жанчыны-каханай раскрываецца ім у многіх паэтычных творах. Ён, гэты вобраз, светлы, як сонца, чысты, як крынічная вада, таямнічы, як неразгаданая загадка прыроды, непаўторны, як казка.

Важным сродкам стварэння вобраза жанчыны-каханай ў мове вершаў М. Шабовіча побач з метафарамі, эпітэтамі і іншымі тропамі выступае параўнанне — «мастацкі прыём, пабудаваны на супастаўленні прадметаў ці з'яў, у выніку якога сутнасць аднаго з іх вытлумачваецца праз сутнасць другога; найбольш пашыраны від тропа» [1]. Як сцвярджае В. К. Харчанка, з дапамогай параўнання «адбываецца вобразная трансфармацыя аб'екта параўнання, абнаўляецца, узбагачаецца яго семантыка» [2, с. 56]. «Параўнанні, — падкрэсліваюць А. І. Дзям'яненка і Г. М. Канцавая, — ужытыя для характарыстыкі чалавека — яго знешнасці, вопраткі, паводзін, асаблівасцяў псіхалогіі, — дазваляюць бачыць яго ва ўсёй паўнаце» [3, с. 132]. «Параўнанне, — слухна адзначае В. П. Рагойша, — робіць тэкст твора па-мастацку дакладным, наглядным, жывапісным, выяўляе мастакоўскую своеасаблівасць паэта, яго стаўленне да таго, што адлюстроўваецца ў творы» [4].

Граматычна параўнанне выражаецца зваротамі, сказамі, прэдыкатывамі і афармляецца з дапамогай злучнікаў і злучальных слоў, творным склонам назоўніка, інтанацыйнай (бяззлучнікавай) сувяззю [5, с. 414].

У структуры параўнання вылучаюцца тры кампаненты: суб'ект — прадмет, які параўноўваецца, аб'ект — тое, з чым параўноўваецца прадмет, і прымета, паводле якой адбываецца параўнанне аднаго прадмета або з'явы з другім прадметам або з'явай. Першыя два кампаненты заўсёды выражаюцца экспліцытна, а трэці можа апускацца.

Асноўная частка. Звяртаючыся да вобраза жанчыны-каханай, М. Шабовіч параўноўвае яе:

1) з асобамі паводле сваяцтва, узросту: *Паміж бяроз — нібы сястрыца, // Твой стан бялее так спакусна* [6, с. 43]; *Спаткаўшы Вас, нібы сваю радню, // Я пазнаю мне мілыя абрысы...* [7, с. 88]; *Нібы нявеста, ты была ўся ў белым. // Ад радасці захоплівала дых* [8]; *І сёння ты чароўная ў вянку, // Ты ў ім здаешся школьніцай-дзяўчынкай* [9];

2) з героямі твораў мастацтва: *У чаравічках ад Le Montі, // Абняўшы полым валасоў, // Джэйн Фондзё роўная, Джакандзе, // Здзіўляеш ты сваёй красой* [10];

3) з асобамі паводле тытулавання: *Дзяўчына ў кароткай сукенцы // Ідзе навальніцы на стрэчу // Ёй бы схавацца ў сенцы // Ад такой халадэчы. // Быццам бы пад навесам // Ці пад накідкай горай. // Яна ж — як тая прынцэса. Яшчэ й галаву ўгору* [11];

4) з міфічнымі істотамі: *Уратуеш ад даўкай журбы, // Ад начэй, што не дораць адхлання, // Чарадзеяная фея нібы, // Дзіўнавокая фея кахання* [12];

5) з раслінамі і іх часткамі: *А ты пралескай першаю цвіцеш, // Хоць да вясны яшчэ далекавата...* [13]; *Стайш ты з ружамі ў руцэ, // Яшчэ й сама цвіцеш, як ружа* [14]; *Ты маладая, ружаю цвіцеш...* [15]; *Яшчэ нічога не было, // А ты дрыжыш, нібы лісцінка...* [16];

6) з насякомымі, птушкамі і дзікімі жывёламі: *Імкнешся да светлага, чыстага, // Нібы матылёк на агонь...* [17]; *Бялюткай чайкаю з нябёс // Ты прыляцела, бы знароку* [18]; *У гэтым футры экзатычным // Ты нібы рыжая ліса* [19];

7) з прыроднымі з'явамі: *Ты — папулярная дзяўчынка // Плынеш, бы ў небе аблачынка* [20]; *Ты, як хмарка, за ім плыла // І была, як ніхто, ішчаслівай...* [21]; *Ты нібы санцагрэйны прамень // Для маёй адзіноты* [22]; *Так разгулялася зіма, // Што ад сцяжынак плачуць веі. // Ка мне ты тулішся сама, // Нібыта белая завая* [23];

8) з парамі года: *Ва ўладаннях зімы // Ты сябе адчуваеш не гасцяй. // Хто напіша тамы // Пра абсягі тваёй прыгажосці? // Ты й сама — як зіма: // То гудзіш, то цілуеш употай* [24];

9) з абстрактнымі паняццямі: *Мне абяцаеш радасці кунегу, // Вясновых дзён шчымлівую спагаду, // А я хачу вярнуцца ў неруш снегу // І ў воч тваіх спакусныя пагляды. // У сад зімовы, дзе вятрам гуліва // І дзе сляды губляюцца ў сутонні, // Дзе толькі ты — як казачнае дзіва // У неабсяжнай мурзцы на ўлонні* [25]; *Калі гусце змрок // За тым акном, // Прыходзіш незнарок // У мой ты дом. // Сама як чысціня, // З пляшчоты, з дабрыні. // І пацеркі гараць, // як дзіўныя агні* [26];

10) з часавымі паняццямі: *Ад'езджаеш — нібы адлятаеш. // Непрыкметна, як восеньскі дзень // Дзесяць у цемні ночы знікаеш...* [27]; *Ты адыходзіш назаўжды, // І я цябе не супыняю. // Ты адыходзіш, нібы дзень // Кудысьці ўвечар адыходзіць* [28];

11) з посудам: *Нібы чарачка — нарачаначка, // Нібы шкляначка — нараўляначка* [29];

12) з астранамічнымі аб'ектамі: *На фоне горнай сінявы // Ты нібы зорка Мілавіца* [30];

13) з паэтычнымі творамі: *Ты й сама — як паэма вачэй, // Адкрыццё, што нікім не адкрытае* [31];

14) з прадметамі: *Не прыйшоў, а чакала з гадзіну, // Як адзінага. // Не прыйшоў, а табе ўсё не верыцца, // Што не вернецца. // Доўга плачаш, як свечка васьковая — // Ты васьковая* [32];

15) з вынікам дзеяння, накіраванага супраць жывой істоты: *Яшчэ нічога не было, // А ты дрыжыш, нібы лісцінка, // Нібы спайманая ў сіло, / Мая чарнявая дзяўчынка* [33].

Параўнанне каханай з нявестай, Джэйн Фондай, Джакондай, кветкамі, прынцэсай і іншымі асобамі, прадметамі і паняццямі раскрывае яе знешнюю прыгажосць, удакладняе, канкрэтызуе прадмет параўнання, робіць вобраз каханай непаўторна-яркім, перадае захапленне лірычнай гераіняй. Параўнанне каханай з насякомымі, птушкамі і дзікімі жывёламі, з прыроднымі з'явамі, з парамі года сведчыць яшчэ, акрамя ўсяго, і пра незалежнасць жанчыны, яе цвёрдасць і волю, пра здольнасць рэалізоўваць свае намеры так, як задумана самой. Параўнанне з чарачкай і шкляначкай нагадвае чытачу пра звонкіх, галасістых дзяўчат, пра іх увішнасць, вясёлы нораў і агнявы характар, бо без чарачкі са шкляначкай не абыходзіцца ніводнае застолле; выпітыя да дна, яны выклікаюць добры настрой і радасць. Некаторыя параўнанні перадаюць настрой гераіні (як свечка васьковая), яе хваляванне ў час сустрэчы (нібы лісцінка, нібы спайманая ў сіло).

Надзвычай вялікая эмацыянальнасць дасягаецца пры параўнанні суб'екта з рознымі аб'ектамі, калі вобраз жанчыны-каханай набывае асабліваю шматзначнасць і непаўторнасць: *Засні у яго абдымках, // А потым збяжы на золку, // Нібы ад туману дымка, // Заспаная знічка-зорка* [34]; *Хіба я мог вось так не закахацца, // Хіба я мог, скажы, не палюбіць // Цябе, сваволью, вершніцу фантазій, // Памацярынску чулую, аднак, // Якое між усіх еўроп і азіі // Ты ўжо не стрэнеш болей аніяк, // Бо ты адна сягоння і заўсёды, // Як гэты свет, што поўны хараства, // Як пачуцця святога асалода, // Як сонца блік, як неба сінява* [35].

Знешні выгляд і ўнутраны стан жанчыны-каханай М. Шабовіч можа перадаваць, робячы прадметам параўнання часткі яе цела, асабліваю голасу, позірку, маральна-этычныя паняцці, але

звяртаецца да гэтага рэдка: *Нібыта зорачкі ўначы, // Так Вашы вочы паглядзелі. // Мой сум і боль куды падзелі? // Нібыта зорачкі ўначы, // Так Вашы вочы паглядзелі* [36]; *Чаму ж усмешка з прысмакам гарчынкі // І вусны — як журботны матылёк?* [37]; *...А я ўсё роўна мараю сагрэты // Адчуць ля вуснаў вусны, як віно* [38]; *Голас як твой пачуў я — // Шчасце нібы ўсміхнулася* [39]; *Абнашчуся я ўсмішкаю-прычасцем, // Злаўлю твой позірк светла-легкакрылы // І не аддам, што б ты ні гаварыла, — // Вазьму з сабой як талісман на ічасце...* [40]; *На дзіўнай казкі шапатлівы бераг // Я так хачу вяртацца кожны дзень, // Дзе над усім — твая любоў і вера, // Нібыта сонца ранішні прамень* [41].

Большасць адзначаных параўнанняў афармляецца паэтам з дапамогай злучнікаў *нібы* і *як*: *Ты нібы санцагрэйны прамень // Для майё адзіноты* [42]; *У гэтым футры экзатычным // Ты нібы рыжая ліса* [43]; *Яна ж — як тая прынцэса* [44]; *...І прыйдзеш ты, як лепшы госць* [45]. Радзей ужываюцца злучнікі *нібыта* і *бы*: *Так разгулялася зіма. // Што ад сцяжынак плачуць веі. // Ка мне ты тулішся сама, // Нібыта белая завая* [46]; *Ты — папулярная дзяўчынка // Плывеш, бы ў небе аблачынка* [47].

Нярэдка параўнанне выражаецца творным склонам назоўніка: *Бялюткай чайкаю з нябёс // Ты праляцела, бы знароку* [48]; *Лясоўнай ходзіш ля начных прысад, // Ля голых дрэў гарэзліва царуеш, // І нараджаеш страсці снегапад, // І белатой грудзей сваіх чаруеш...* [49].

Творны склон назоўніка можа ўводзіцца ў тэкст з дапамогай звязкі здавацца: *Надзела ты рамонавы вянок, // Ты ў ім здаешся школьніцай-дзяўчынкай* [50]; *Я сёння думаў пра цябе, // Ты мне здавалася багіняй, // Што неба песціла ў журбе // І атуляла зорна-сінім* [51].

Фіксуецца таксама параўнанне, выражанае прыметным зваротам з галоўным словам *роўная*: *У чаравічках ад Le Monti, // Абняўшы полым валасоў, // Джэйн Фондзе роўная, Джакондзе, // Зодзіўляеш ты сваёй красой* [52].

Заклучэнне. Параўнанне пры стварэнні вобраза жанчыны-каханай у мове лірыкі М. Шабоўіча мае вялікія выяўленчыя магчымасці. У якасці аб'екта параўнання выступаюць назвы асоб паводле сваяцтва, узросту, тытулавання, герояў твораў мастацтва, міфічных істот, раслін і іх частак, насякомых, птушак, дзікіх жывёл, пор года, прыродных з'яў, абстрактных паняццяў і інш. Яны дапамагаюць раскрыць непатаўторную прыгажосць каханай, яе ўнутранае хараство, акцэнтаваць увагу на рысах характару або стане, кожны раз паказаць яе з іншага боку. Граматычна параўнанне часцей за ўсё выражаецца зваротамі і афармляецца з дапамогай злучнікаў *нібы*, *як*, *нібыта*, *бы*, а таксама творным склонам назоўніка.

Спіс цытаваных крыніц

1. Рагойша В. П. Параўнанне // Беларус. энцыкл. : у 18 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў [і інш.]. Мінск : БелЭн, 2001. Т. 12. С. 93.
2. Харченко В. К. Сравнение через отрицание // Лексикологические основы стилистики. М. : Просвещение, 1973. 329 с.
3. Дзям'яненка А. І., Канцава Г. М. Параўнанне як актыўны сродак рэалізацыі мастацкай задумы // Надзённыя праблемы лексікалогіі і анамаліі славянскіх моў : матэрыялы II Міжнар. навук. канф., Мазыр, 22—23 крас. 2010 г. / МДПУ імя І. П. Шамякіна; рэдкал.: В. В. Шур (адк. рэд.) [і інш.]. Мазыр, 2010. С. 132—133.
4. Рагойша В. П. Параўнанне. С. 93.
5. Беларуская мова : энцыкл. / пад рэд. А. Я. Міхневіча. Мінск : БелЭн, 1994. 655 с.
6. Шабоўіч М. В. Мая надзея: вершы. Мінск : Маст. літ., 2006. 174 с.
7. Шабоўіч М. В. Падары мне сваю адзіноту: вершы. Мінск : Маст. літ., 2002. 191 с.
8. Шабоўіч М. В. Мая надзея. С. 89.
9. Там жа. С. 87.
10. Там жа. С. 48.
11. Шабоўіч М. В. Падары мне сваю адзіноту. С. 61.
12. Шабоўіч М. В. Мая надзея. С. 68.
13. Шабоўіч М. В. Падары мне сваю адзіноту. С. 94.
14. Шабоўіч М. В. Мая надзея. С. 51.
15. Там жа. С. 118.
16. Там жа. С. 24.
17. Там жа. С. 112.
18. Шабоўіч М. В. Падары мне сваю адзіноту. С. 91.
19. Шабоўіч М. В. Мая надзея. С. 111.
20. Там жа. С. 19.
21. Там жа. С. 21.
22. Там жа. С. 22.
23. Шабоўіч М. В. Падары мне сваю адзіноту. С. 127.
24. Шабоўіч М. В. Мая надзея. С. 39.
25. Там жа. С. 57.
26. Шабоўіч М. В. Падары мне сваю адзіноту. С. 104.
27. Шабоўіч М. В. Мая надзея. С. 27.
28. Шабоўіч М. В. Падары мне сваю адзіноту. С. 138.
29. Там жа. С. 70.
30. Шабоўіч М. В. Мая надзея. С. 111.
31. Там жа. С. 114.
32. Шабоўіч М. В. Падары мне сваю адзіноту. С. 83.
33. Шабоўіч М. В. Мая надзея. С. 24.

34. Там жа. С. 23.
35. Там жа. С. 104.
36. Шабовіч М. В. Падары мне сваю адзіноту. С. 89.
37. Шабовіч М. В. Мая надзея. С. 95.
38. Там жа. С. 85.
39. Там жа. С. 74.
40. Там жа. С. 108.
41. Там жа. С. 104.
42. Там жа. С. 113.
43. Там жа. С. 111.
44. Шабовіч М. В. Падары мне сваю адзіноту. С. 61.
45. Там жа. С. 125.
46. Там жа. С. 127.
47. Шабовіч М. В. Мая надзея. С. 19.
48. Шабовіч М. В. Падары мне сваю адзіноту. С. 91.
49. Шабовіч М. В. Мая надзея. С. 44.
50. Там жа. С. 95.
51. Шабовіч М. В. Падары мне сваю адзіноту. С. 144.
52. Шабовіч М. В. Мая надзея. С. 48.

Матэрыял паступіў у рэдакцыю 11.05.2015 г.

УДК 070.41

М. Токтагазин

Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилёва, Астана, Казахстан

АНАЛИЗ И ТИПОЛОГИЗАЦИЯ МАТЕРИАЛОВ ПЕЧАТНЫХ СМИ КАЗАХСТАНА ЗА ПЕРИОД 2009—2014 ГОДОВ

Введение. Казахстанские СМИ характеризуются бурным развитием — с момента приобретения суверенитета Казахстана печатные СМИ, равно как и на российском рынке, приобретают, как отмечает А. Г. Качкаева, узкую специализацию [1]. Также следует отметить экспансию на казахстанский рынок СМИ крупных медиакорпораций, крупных иностранных медийных брендов (например, журнал *Forbes* и его издание в Казахстане), активное развитие региональных журналов.

В Казахстане в данный момент, при всех экономических успехах страны, развитие рынка СМИ идёт с «переменным» успехом, поскольку кризис 2008 года спровоцировал упадок многих СМИ, вызвав необходимость государственной их поддержки. Но с момента начала анализируемого периода (с 2009 года) СМИ суверенного Казахстана постепенно заявляют о себе на мировом рынке, обретая способность конкурировать с российскими и другими зарубежными масс-медиа.

Основная часть. В ходе работы над анализом российских, белорусских и казахстанских СМИ и представленных в их составе примеров эпистолярного жанра автор разработал собственную классификацию эпистолярного жанра в современной публицистике, которая будет использоваться при работе с печатными материалами, в данном случае — с примерами эпистолографии в СМИ Казахстана.

Кратко охарактеризуем данную классификацию. В процессе анализа печатного материала письма, найденные в анализируемых печатных СМИ Казахстана, будут разделяться по следующим критериям: по адресату, по содержанию, по жанровым особенностям и форме представления (собственно письмо или произведение в публицистической форме). Приведём абстрактный пример принципа типологизации: письмо, которое читатель написал в СМИ, может быть адресованным определённому лицу (например, политику), в таком случае оно будет политическим по содержанию, многожанровым по жанру и собственно письмом по форме.

Сегмент интернет-СМИ в данном исследовании мы пока не будем рассматривать, так как этот феномен требует отдельного изучения.

Рассмотрим ситуацию развития СМИ Казахстана в настоящее время. Как мы уже указывали, в 2008 году многие СМИ Казахстана испытывали кризис. Генеральный директор ТОО «Казпресс» Евгений Манторов отмечал что, «рынок казахстанских СМИ в 2007 году составлял 6 млн тенге, в 2008-м — 7,8, а в 2009 — 5,5 млн тенге. И кризис ещё будет нарастать. Всё дело в том, что программа по поддержке малого и среднего бизнеса оставила за бортом СМИ. За последний год полностью ликвидировано 16 изданий. И эта тенденция сохранится» [2].

Однако ситуация оказалась не настолько плачевной, как представили её казахстанские аналитики. За 23 года истории суверенного Казахстана его СМИ только с 2009 года начали свое представление на мировом рынке, так как ранее не могли полноценно конкурировать с российскими и зарубежными